
priopćenja

Josip Antolović

IZ ŽIVOTA CRKVE

Osnivanje komisija za odnose s islamom i židovstvom

Drugi vatikanski sabor otvorio je u Crkvi eru dijaloga. I prva enciklika Pavla VI. *Ecclesiam suam* potvrđuje dijalog. Sabor je dao i nekoliko dokumenata izrazito dijaloškog značaja. Jedan je od njih *Nostra aetate*, deklaracija o odnosima Crkve s nekršćanskim religijama. *L'Osservatore Romano* od 23. listopada 1974. donio je službenu obavijest o osnivanju dviju komisija, koje će razvijati odnose s dvjema jednobožačkim religijama: s islamom i židovstvom.

Komisija za odnose s islamom

U prošlosti su odnosi između kršćanstva i islama bili u stanju konfrontacije. Bilo je, doduše, i prije pasivne miroljubive koegzistencije, koja je u pojedinim slučajevima prelazila čak i u iskreno prijateljstvo, ali dubljih, ozbiljnijih, sustavnijih odnosa nije bilo. Saborski dokument *Nostra aetate* iz g. 1965. stvorio je povoljnu i prijateljsku klimu za zbližavanje dviju velikih religija. Taj važni dijaloški dokument naglasio je one momente u islamu koji su s nama kršćanima nekako zajednički i koji mogu poslužiti kao polazna točka međusobnih susreta, razgovora i suradnje. Muslimani imaju istu vjeru kao i mi u Boga Abrahamova, poštuju Isusa Krista kao velikog proroka te priznaju njegovo djevičansko rođenje od Marije, vrlo visoko cijene čudoredni život, molitvu, milostinju i nadu u buduću život. Sabor nas je potaknuo na bolje razumijevanje muslimana i na prijateljsku suradnju s njima. A mogućnosti suradnje pru-

žaju se na mnogim područjima, npr. na promicanju društvene pravde, čudorednih vrednota, borbe za mir i slobodu svih naroda. Sve su te stvarnosti danas prilično ugrožene, a muslimana ima oko 400 milijuna i zato surađujući s njima možemo, doista, mnogo učiniti.

Tajništvo za odnose s nekršćanskim religijama je odmah od svoga osnutka, još za vrijeme Sabora, smatralo svojom naročitom dužnošću da razvija i unapređuje dobre odnose s muslimanima. U tu svrhu poduzimalo je inicijativu da se muslimanima izriču najbolje želje za njihov veliki blagdan svršetak Ramazana. To je stvaralo ozračje prijateljstva i srdačnosti i između predstavnika hijerarhije jednih i drugih i između vjernika jedne i druge vjere. Tako se pomalo između kršćana i muslimana gubi ono nepovjerenje koje se stvaralo stoljećima.

Za studijsko proučavanje islama već je g. 1967. bio osnovan u Rimu Papinski institut za arapske studije, povjeren Bijelim ocima, koje je u prošlom stoljeću osnovao kardinal Lavigerie baš za rad među muslimanima. G. 1970. je Vrhovno vijeće za islamske poslove u Kairu zatražilo samo od sebe »placet« za službeni posjet Rimu da bi se preko njega s Katoličkom Crkvom uspostavili odnosi prijateljstva i suradnje.

Prošla godina bila je za produbljivanje odnosa s muslimanima napose plodna. Krajem travnja je pročelnik Tajništva za odnose s nekršćanskim religijama kardinal Sergio Pignedoli imao srdačan susret i razgovor s kraljem Saudijske Arabije Fejsalom. U lipnju je isto Tajništvo organiziralo kršćansko-islamski susret u Bamaku, u Maliju. U rujnu je Uprava tajništva posjetila Vrhovno vijeće za islamske poslove u Kairu. Tom zgodom uspostavljeni su u tom gradu i susreti s najvažnijim muslimanskim sveučilištem Al-Azar. Krajem listopada došli su u Rim na razgovore s Tajništvom za nekršćane veliki uleme Saudijske Arabije. Njih je 25. listopada primio u audijenciju i Pavao VI. te nakon vrlo srdačnog pozdrava šefa delegacije, ministra pravde Saudijske Arabije Muhamed šeika Al-Aarkana, odgovorio u istom tonu.

Sveti Otac je svoj govor zaključio ovako: »Na svršetku ovog kratkog i srdačnog razgovora i nakon vaših susreta s delegacijom Svete Stolice želimo vam da s ovih rimskih dana ponese najbolje uspomene i molimo Svevišnjega da vam pomogne te uvijek sve više tražite njegovu volju i da je u miru i vjernosti ispunjavate. Napokon vam povjeravamo želju da vašem suverenu kralju Fejsalu, koji je potaknuo ovaj posjet, prenesete izražaj našega dubokoga i srdačnoga poštovanja.«

Da bi se svi ti sretno započeti susreti mogli što bolje i svestranije razvijati, Sveti Otac je ustanovio specijalnu komisiju za odnose s islamom, koja će raditi u okviru Tajništva za nekršćane. Činit će je 8 savjetnika, predsjednik i tajnik. Ovi posljednji bit će kardinal pročelnik Tajništva za nekršćane i njegov tajnik. Dakako da svi članovi komisije moraju biti stručnjaci za pitanja islama, koji će znalčki izvršivati svoju ulogu.

Ministar Al-Aarkan, vođa arapske delegacije pri Svetoj Stolici, označio je razgovore s katolicima u listopadu kao povijesni događaj. Vjerujemo da je to i bio, a pred novoosnovanom komisijom stoji veliki zadatak da između kršćana i muslimana počne sada i u budućnosti stvarati bolju povijest nego što je bila ona u prošlosti.

Nakon sabora i odnosi između Katoličke Crkve i židovstva postaju sve bolji. Ne može se reći da proces zbližavanja nije započeo već i prije. Mnogi objektivni Židovi bili su svjesni što je za njih učinila Crkva, a pogotovo Pio XII. u doba nacističkih progona. Veliki rabin Rima Izrael Zolli bio je tako potresen papinom zauzetošću za Židove da je 13. veljače 1945. zatražio krštenje te je u počast Piju XII. uzeo njegovo krsno ime Eugen. Činjenica je ipak da je II. vatikanski sabor stvorio posve novo ozračje, pa je i odnos prema Židovima morao postajati sve bolji. U mnogim zemljama počele su se stvarati grupe prijateljstva između židovstva i kršćanstva. Taj više spontani rad na zbližavanju dovodi pomalo da se nešto konkretno učini i na razini opće Crkve.

Nakon raznih susreta i razgovora između predstavnika rimske kurije i židovskih organizacija došlo je u vremenu od 20. do 23. prosinca 1970. i do službenog sastanka u Rimu između predstavnika dviju vjera. Na sastanku je osnovan »Međunarodni komitet za vezu između katoličke Crkve i židovstva«. On je postao vrlo aktivan pa su već održana tri sastanka: g. 1971. u Parizu, g. 1972. u Marseilleu i g. 1973. u Anversu. I baš na inicijativu toga Komiteta potaknuta je sugestija da se u Vatikanu osnuje specijalna komisija za odnose sa židovstvom.

Komisija je osnovana u isto vrijeme kad i ona za odnose s islamom, samo što je stavljena u okvir Tajništva za sjedinjenje kršćana. Razlog je tome vjerojatno to što nas kršćane sa Židovima povezuje čitav Stari zavjet, koji je nama, kao i njima, jednako svet. Glavna zadaća Komisije uz promicanje međusobnih odnosa bit će da se napose provodi u djelo ono što se nalazi u 4. broju deklaracije *Nostra aetate*, a tiče se našeg stava prema židovskoj vjeroispovijesti.

Premda je ova komisija osnovana tek 22. listopada 1974., nisu prošla ni puna tri mjeseca od njezina osnutka, a već je 4. siječnja ove godine izdala vrlo važan i koristan dokument o odnosima između katolika i Židova. Dokument daje praktične upute i sugestije o tome kako da se s obzirom na židovstvo provodi u djelo saborska deklaracija *Nostra aetate*. On nije nikakva kršćanska teologija židovstva. Za takvo nešto traži se još vremena, proučavanja i susreta.

Dokument se dijeli na uvod, 4 točke i zaključak. U uvodnom dijelu dozivaju se u pamet načela što ih je o odnosu prema židovstvu donio zadnji Sabor. Prema njima odbacuje se i osuđuje svaka vrsta antisemitizma ili bilo kakva diskriminacija. Nadalje, naglašava se dužnost međusobnog razumijevanja, upoznavanja, poštivanja.

Nakon tih općih napomena prelazi se na konkretnosti, od kojih je prva međusobni dijalog. Dokument poziva na međusobni bratski dijalog. Po Starom savezu braća smo sa Židovima ili, kako je to rekao Pio XI.: »Duhovno smo svi semiti!« Zato je i posve na mjestu bratski dijalog. On će se očitovati i u mirnom, a nadalje produbljenom proučavanju i židovstva i kršćanstva. Kao sredstvo susreta i dijaloga preporučuje se i zajednička molitva, koju nije teško ostvariti kad je ionako veliki dio kršćanske liturgijske molitve uzet iz Starog zavjeta, osobito psalmi. Iskrena zajednička molitva sigurno će radati još većim povjerenjem.

Druga točka dokumenta odnosi se na *bogoslužje*. Ona nam doziva u pамет veze koje postoje između kršćanskog i židovskog bogoslužja. »Zajedništvo života u službi Božjoj i čovječanstva, a iz ljubavi prema Bogu, kako se ostvaruje u bogoslužju, značajno je i za židovsko i za kršćansko bogoslužje. Za židovsko-kršćanske odnose važno je upoznati zajedničke oblike liturgijskoga života (obrasce, svetkovine, obrede itd.), u čemu Biblija ima bitno mjesto...«

U svrhu traženja i pronalaženja zajedničkih veza u bogoslužju valja nastojati s naše strane oko što boljeg razumijevanja Staroga zavjeta, pogotovo onoga što ima vječnu vrijednost. U tumačenjima biblijskih tekstova, ne umanjujući izvorne kršćanske elemente, valja osvjetljivati i naglašavati kontinuitet naše vjere s onom Staroga zavjeta i njegovih obećanja. Mi kršćani vjerujemo da su se ta obećanja ispunila u prvom Kristovu dolasku, ali isto je tako istina da će ona doživjeti svoje potpuno izvršenje pri njegovu drugom dolasku na svršetku vremena.

Treća točka dokumenta odnosi se na *proučavanje i odgoj*. Tu se osobito naglašavaju ovi elementi: »Isti je Bog nadahnitelj i autor knjiga obaju Saveza, koji govori u starom i u novom Savezu. Judaizam Kristova i apostolskih vremena bijaše složena stvarnost, koja je obuhvaćala jedan svijet težnjâ, duhovnih, religioznih, društvenih i kulturnih vrednota... Isus, kao i svi apostoli i velik broj prvih učenika rođeni su u židovskom narodu.«

Što se tiče mučne točke Isusova procesa i smrti, naglašava se ono iz deklaracije *Nostra aetate*: »Ono što je u njegovoj mucijeru počinjeno ne može se uračunavati niti svim Židovima bez razlike, koji su tada živjeli, niti današnjim Židovima.«

Sve to valja da imamo na umu, osobito u katehetskima priručnicima, u povijesnim knjigama i uopće u sredstvima društvenog saopćavanja. Štoviše, preporučuju se zajednički naporu stručnjaka s obje strane, a oni će, sigurno, uroditi plodovima međusobnog boljeg upoznavanja, zbližavanja pa i suradnje, osobito na *društvenom planu*. O tome govori 4. točka dokumenta. Zajedno sa Židovima treba da surađujemo na rješavanju problema koji muče suvremeni svijet, a osobito na promicanju socijalne pravde i mira u svijetu.

Zaključak dokumenta naglašava ekumenski vidik kršćansko-židovske suradnje i veliku ulogu koja stoji pred novoosnovanom Komisijom za odnose sa židovstvom. Prošlo je već 10 godina od saborskog dokumenta *Nostra aetate*. Papa je htio tu obljetnicu obilježiti vrlo konkretnim činom u želji da se počne ozbiljnijim radom na međusobnom zbližavanju. Ono se neće ostvarivati samo od sebe. Potrebna je i ljudska suradnja. Koncil je dao poticaj, a sada je na svima, pogotovo na neposredno odgovornima (mislim na članove Komisije) da se dadu na posao, tražeći suradnike i u mjesnim Crkvama, dajući sugestije, podržavajući i ohrabrujući inicijative, obavještavajući što se učinilo.

Mi bismo u našoj mjesnoj Crkvi, zbog velikog broja muslimana, morali posvetiti veliku pažnju promicanju dijaloga s muslimanima. No kao dio opće Crkve, dijeleći ipak odgovornost za sve njezine pothvate, dobro je da pratimo i razvoj odnosa sa židovstvom.

Ujedinjeni narodi proglasili su godinu 1975. Međunarodnom godinom žene. Dana 6. studenoga 1974. Papa Pavao VI. primio je u audijenciju gospođu Helvi Sipila, generalnu podtajnicu UN za društveni razvoj i ljudske odnose i generalnu tajnicu Međunarodne godine žene. U prigodnom govoru Papa joj je iznio misli Crkve o mjestu i ulozi žene u današnjem društvu. On podržava inicijativu UN o godini žene.

U suvremenim nastojanjima koja idu za promicanjem napretka žene u društvu prema Papinim riječima Crkva je već prepoznala jedan od »znakova vremena«, kao i zov Duha koji nam želi nešto reći. Biskupska sinoda g. 1971. izrazila je želju da se osnuje specijalna komisija za proučavanje potpunog sudjelovanja žene i u zajedničkom životu Crkve i u životu ljudske zajednice. Papa je tu komisiju i osnovao i ona djeluje. Neki su, dakako, već nestrpljivi pa bi htjeli da su pitanja s obzirom na ulogu žene u Crkvi već riješena. Ta nestrpljivost nije baš zdrava pojava, jer ima pitanja koja su vrlo složena i zbog toga traže mirno, odgovorno i ozbiljno proučavanje, koje se ne smije obaviti brzopleto i naprečac. Nestrpljivost se osobito osjeća, kao i u drugim pitanjima, kod nekih novinara i teologa.

Program Međunarodne godine žene dade se sažeti ovako: »jednakost, razvoj i mir«. On prema Papinim riječima živo zanima i Crkvu. Papa taj program zamišlja ovako: »Jednakost se ne može naći drugdje nego u onome što čini njezin bitan temelj, a to je dostojanstvo ljudske osobe, čovjeka i žene u njihovom sinovskom odnosu s Bogom, čija su vidljiva slika. No to ne isključuje različitost u jedinstvu i poseban prilog žene u potpunom razvoju ljudskoga društva, u skladu s njezinim vlastitim i osobnim pozivom. Na taj će način žena danas postati svjesnija svojih prava i dužnosti te pridonijeti ne samo svom vlastitom uzdignuću već i kvalitativnom napretku ljudskoga društva, 'u razvoju i u miru'. A budući da po Božjem planu osnovna stanica ljudskoga društva, stanica koja daje život, ostaje obitelj, žena će prije svega u obiteljskoj zajednici, u punoj odgovornosti s čovjekom, sačuvati i razvijati svoju funkciju, koja se sastoji u primanju, darivanju i odgajanju života, razvijajući postojano svoje mogućnosti.«

Taj dio Papina govora, koji je vrlo važan, neki nisu dobro primili. Nezadovoljnici vide u njemu neku kočnicu potpunog razvoja žene. Međutim, diplomacija i taktiziranje mogu biti dobri, ali ako su u pitanju temeljne vrednote, onda često ne vode ničemu. Jedna je od temeljnih vrednota i obitelj i neotuđiva uloga žene i majke u njoj. Zaboraviti je i previdjeti za napredak ljudske zajednice, to ne bi moglo ostati bez vrlo ozbiljnih posljedica. I baš zato je taj dio Papina govora vrlo važan i vrijedan pažnje i razmišljanja.

U nastavku i zaključku svoga govora Pavao VI. preporučuje svima onima koji surađuju u pripravi Međunarodne godine žene da se u veoma plemenitom nastojanju za promicanje dostojanstva žene obaziru na lik presvete Djevice, žene koja je baš kao žena i majka imala u ljudskoj povijesti najveću ulogu. Ona je stajala kao najbliža suradnica uz bok samoga Spasitelja ljudskoga roda. U Apostolskoj pobudnici *Marialis cultus* Papa je ocrtao Marijinu veliku misiju i pozvao baš naše doba »da svoja antropološka shvaćanja i probleme što iz njih proizlaze suoči s likom Djevice, kakvu nam predlaže Evanđelje. Čitanje božanskih Pisama pod utjecajem Duha Svetoga, a da se ne zaboravljaju ni dostig-

nuća ljudskih znanosti i promijenjene okolnosti suvremenog svijeta, dovodit će do otkrivanja Marije, koju možemo promatrati kao ogledalo što odražava nade ljudi i žena našeg vremena... Ona im pruža i savršen uzor Gospodinova učenika: on je graditelj zemaljskoga i vremenitoga grada, ali i hodočasnik koji hiti prema nebeskom i vječnom gradu; on je promicatelj pravde koja oslobađa potlačene i ljubavi koja nosi pomoć potrebnima, ali nadasve aktivan svjedok ljubavi koja u srcima izgrađuje Krista...»

Mislim da je time Papa dao jasno na znanje da će Crkva uvijek pristupati svim problemima i rješavati ih u svjetlu vjere. Ona drukčije i ne može, jer nije naravna, već nadnaravna stvarnost. Svako biće treba da radi prema svojoj naravi i biti. Kad bi se to shvatilo, izbjegli bi se mnogi nesporazumi.

Još veći odjek, pa i kritiku, doživio je Papin govor sudionicima Kongresa talijanskih katoličkih pravnika od 7. XII. 1974. U njemu je Papa iznio neka osnovna načela s obzirom na teme što su se na tom kongresu obrađivale, a osobito na mjesto žene u današnjem društvu. Papin govor dijeli se na tri dijela.

U prvom dijelu Papa vrlo dobro uočava nagao razvoj koji je vezan uz prijelaz agrarnoga u industrijsko društvo. U njemu nije došlo samo do napretka, već i do različitih kriza. Njima je zahvaćena i žena. »Zbog toga se danas nalazimo pred pojavama silnoga domašaja: to je napose sve veća jednakost i oslobađanje žene u odnosu prema muškarcu, novo shvaćanje i tumačenje njezinih uloga supruge, majke, kćerke, sestre, njezino sve veće ulaženje u sasma profesionalne poslove, koji traže neprestano sve veću specijalizaciju, njezina naglašena težnja da daje prednost poslu izvan kuće, a što ne može biti bez štete za bračne odnose, pogotovo za odgoj djece, koja se prerano oslobađaju autoriteta roditelja i pogotovo majke. Jasno je, kaže Papa, da u tom novom stanju stvari ne smijemo sve smatrati samo negativnim. Možda će baš u tome kontekstu za današnju i sutrašnju ženu biti lakše da u punini razvije sve svoje energije.« I krivi potezi i pogrešna iskustva posljednjih godina mogu poslužiti da se u obiteljskom i društvenom životu dođe do potrebne ravnoteže. Papa je, dakle, u isto vrijeme i realist i optimist. Ne zatvara oči pred pojavama koje zabrinjavaju, ali se u duhu vjere nada da se uz Božju milost, dobru volju i zdravo ljudsko nastojanje sve može okrenuti na dobro. Takav stav i jest uvijek najbolji.

U drugom dijelu govora Papa prelazi na ono bitno te iznosi želje za pravedan položaj žene u novom društvu. On prije svega naglašava različitost funkcija i naravi žene u odnosu prema čovjeku, odakle proizlaze originalnost njezina bića, njezina psihologija, njezin ljudski i kršćanski poziv, njezino dostojanstvo, koje ne smije biti poniženo, što se, nažalost, često događa kad se radi o običajima, radu, promiskuitetu bez razlike, o publicitetu ili prizorima (predstave, filmovi). Papa vidi osobitu i nezamjenjivu ulogu žene u problemima života, trpljenja, ljudske pomoći, a napose u njezinu materinstvu. Želi da se ženi priznaju sva njezina građanska prava, da joj se omoguće i profesionalne djelatnosti, društvene i političke, kao i muškarcima, dakako, prema njezinim osobnim sposobnostima. Neka se priznaju, štite i poštuju povlastice, prednosti žene u bračnom, obiteljskom, odgojnom i društvenom životu. Neka se priznaje i brani njezino dostojanstvo u djevičanstvu, u ulozi supruge i udovice. Neka joj se pruži uvijek potrebna pomoć, osobito u odsutnosti ili bolesti muža ili ako je u zatvoru, tj. uvijek kad nije u mogućnosti da prema njoj izvršava sve obveze.

U trećem dijelu govora Papa opet postavlja Mariju kao uzor ispravnog promaknuća žene.

Već sam spomenuo da je taj Papin govor naišao i na priličnu kritiku. Ona se odnosi na to što nije podrobnije govorio o ulozi žene u Crkvi, jer mnogi misle da je ona u njoj još uvijek vrlo zapostavljena, da je Crkva sva maskulizirana, da žene nema u organima crkvene uprave na općem, biskupijskom i župskom planu, da je zapostavljena u liturgiji. Oni ekstremni zalažu se svim silama i za pristup žene u sve crkvene službe, pa i za primanje sakramenta reda. Papa o svemu tome, doista, nije govorio. Nije moje da nagađam zašto nije. No mislim da smijem slobodno izreći svoje skromno mišljenje.

Stvar je vrlo složena i delikatna i zbog toga je baš Papa osnovao specijalnu komisiju sa zadatkom da mirno proučava to pitanje.

Pozdravljamo sve inicijative u korist promaknuća žene, ali da je doista promaknu, a ne da to bude na štetu ljudske zajednice. Dobro je da se problemi uočavaju, da se o njima piše i raspravlja, no sve neka bude u smirenosti i u onoj kršćanskoj vedrini, veoma potrebnoj za njihovo ispravno rješavanje. Žene su najrevnije i najbrojnije posjetnice naših crkava i pobožnosti. Potrebno je da ih još više uključimo u crkveni život i da im, koliko je do nas, omogućimo razvoj onih velikih energija što se u njima kriju. To će biti naš kršćanski prilog Međunarodnoj godini žene.